

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р Мюмюн Тахиров на дисертационния труд на

тема:

ИНСТИТУЦИЯТА ПРЕЗИДЕНТ НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ 1992 - 2017 г. (проблеми и перспективи)

на Ани Димитрова, докторант на самостоятелна подготовка в секция „Социални теории, стратегии и прогнози“ при Института по философия и социология на БАН, представен за публична защита за присъждане на образователната и научна степен „доктор“ по професионално направление 2.3. "Философия“

1. Постановка на проблема. Актуалност и значимост

Формата на държавно управление е елемент от формата на държавата, който определя системата на организация на висшите държавни органи, реда на тяхното формиране, сроковете на дейност и компетентност, принципа на взаимодействие на тези органи помежду си и с населението, както и степента на общественото участие в тяхното формиране. Критерии за формата на държавно управление е характерът на висшите държавни органи и взаимоотношенията между тях. Съгласно чл. 1, ал. 1 от Конституцията на Р България от 1991 г. България е република с парламентарно управление. Една от отличителни признаци на републиканската форма на управление е, че държавният глава е президентът, който упражнява своята власт от името на народа.

На тази актуална тема е посветена дисертацията на Ани Димитрова „Институцията президент на Република България 1992 – 2017 г. (проблеми и перспективи)“. Първото впечатление от цялостната разработка е, че тя има

интердисциплинарен характер и е предмет на изследване в културната и социалната антропология, философията, етнологията, етнографията, социалната психология, психоанализата и другите научни области, занимаващи се с формата на държавно управление, на държавно устройство и политически режими, които характеризират вида на държавата.

Не смятам подробно да се спирам на съдържанието на всяка глава, но непременно трябва да отбележа, че дисертантката е успяла да открие особеното, единичното, отличителното в избраната проблематика, онази фокусна точка, около която да изгради и структурира работата си, която е съобразена с логическата взаимосвързаност и взаимообусловеност на разглежданите проблеми. Основният текст на дисертацията е разпределен сравнително равномерно сред пет глави, раздели и подраздели като изводите са изведени след всяка глава, предшествани от увод и след които оформени заключение, приложения и библиография. Общият обем на дисертационния труд е 366 стандартни страници, в т.ч. основен текст – 286 страници. Списъкът на използваната литература съдържа източници предимно на български, английски език, френски и руски език.

Актуалността на темата, която ни предлага Ани Димитрова, е повече от безспорна и очевидна в днешното смутно и преломно, а в много отношения дори и непредсказуемо обществено-историческо време. В този контекст дисертационният труд представлява цялостно, своевременно, полезно и добросъвестно осъществено изследване на философията на института президент в българската държавно-правна традиция, като се изхожда от общите концепции за философията на властта. Неговата значимост расте и с оглед на постоянната дискусия в българското общество за ролята и мястото на президента, както и от актуалните взаимоотношения между президента и изпълнителната власт.

Темата е актуална и заради действията, с които всеки един от титулярите на института уплътнява предоставените му по силата на основния

закон правомощия. Както подчертава докторантката, от момента на установяването на този институт в държавната пирамида интересът към него е постоянен — в определени периоди достига пикова стойност и дори доминира в дискусиите, водени в политическия живот на България. Според нея това идва от неразбирането на философията, която е заложена при създаването на института на президента, както и от неотчитането на обективния факт, че той „расте“ с политическата култура както на политическите субекти, така и на гражданите. И тази проблематика за първи път е разгледана от гледна точка на философията, която е породила необходимостта от закрепване в институционалната рамка институцията Президент на Република България; анализирана е философията на института, която превръща президента в един от основните фактори в българския политически процес. Тези проблемно-тематични кръга са напълно достатъчни за безспорно възприемане на тезата за обективната необходимост от засилено внимание и солиден научен ангажимент към изследването на темата, която си е избрала докторантката. Не ми е известно в националната ни специализирана литература друга изследване, което системно да подхожда на тази институция от философски аспект.

Всъщност темата, която ни предлага Ани Димитрова попада в точното време и на точното място, което, безспорно, е плюс при нейната многостранна аналитична оценка. И следва тук да се търсят и основните заслуги на дисертацията, чиито принос в тази недостатъчна изследвана област е очевиден.

Необходимо е да се отбележи, че институцията Президент в нашата страна се въвежда в началото на прехода към демократична форма на държавно управление. И очевидно тя носи неговите белези. Въпреки значителния брой разработки по проблема за прехода от един политическия режим в друг, все още продължават научните дебати за концепцията и класификацията на прехода относно неговите времеви граници, структури и

особености. Общият анализ на преходните процеси в живота на обществото, държавните и политическите режими, извършен в различни науки, днес спешно се нуждае от теория за преходните състояния на политическия режим, съчетаваща проблемите на взаимодействието между обществото и държавата в условията на преход към демокрация. В този контекст актуално звучи един от приносните моменти в дисертация, а именно, че настоящата работа, може да се определи като цялостен и задълбочен философски преглед на института – както действията на титулярите, и не на последно място – върху философията, заложената в и на периодично правените предложения за развитие на института, включително и за преосмисляне на съществуването му.

2. Методология на изследването

Методологията на изследването е съобразена с логиката на решаване на поставените основни задачи. Тя се основава на съчетанието на историческия, нормативния, системния и сравнителноправния метод на анализ. Използвани са концептуалния анализ, системен, сравнителен, историко-дескриптивен подход и пр. Това прави изследователските методи устойчиви, значими и способни за събиране и обработване на информацията, нужна за разработване на научен труд, т. е. докторантката надскача плоскостта на опростеното описание и чрез анализи достига съдържателен синтез.

3. Познание на предметната област

Дисертантката е успяла да открие особеното, единичното, отличителното в избраната проблематика, онази фокусна точка, около която да изгради и структурира работата си. В пет отделни, относително добре балансирани в проблемно-тематично отношение глави, докторантката е успяла да побере достатъчно проблеми, свързани с теоретически и практически въпроси с анализ и обяснение на демаркационните линии, както и смисловите и проблемни територии на институцията Президент и тяхното използване от и в политиката.

Докторантката акуратно е формулирала актуалността, значимостта, обектът, предметът, целта и задачите на разработката; добре е мотивирала своите изследователски задачи, като в процеса на изложенията ги решава една по една и постига поставената цел. Познава и критично анализира основните литературни източници. Дисертацията е написана ясно, стегнато и компетентно – езикът и стилът на изложението се характеризират с последователност, структурираност и научност. В този смисъл категорично може да се каже, че дисертационният труд като цяло е добър научен текст. Налице е съответствие между формулирания научен проблем, чието ясно дефиниране е от първостепенна важност, и съдържанието на работата, което дава завършеност и обоснованост на авторската концепция.

От казаното може да се направи извода, че авторът познава добре предметната област и има както теоретични, така и приложни приноси в рамките на нейното развитие. Струва ми се, че тук е необходимо да се отбележи още едно достойнство на предложението за рецензиране труд, а именно че докторантката не се задоволява или спира само до описанието на поставените в теоретичния обектив на автора проблеми и теми, а продължава и към търсенето на съответни адекватни и полезни за нашето съвремие практико-приложни измерения и разнообразни, най-вече, политически механизми, към постулирането на стратегии, които да предполагат и стимулират към толкова нужната нормализация, демократизация и хуманизация на връзките между трите власти – законодателната, изпълнителната и съдебната. На практика държавният глава взаимодейства с трите власти, без това да го поставя над тях. В противен случай президентът ще влезе в противоречие с принципа за разделение на властите, който е и основен конституционен принцип, както справедливо подчертава докторантката.

Поставянето на философските проблеми, свързани с президента като институт, не предполага незабавен и категоричен еднозначен отговор, убедена

е Ани Димитрова. И е права, защото във философията са по-важни въпросите, отколкото отговорите. Но независимо от това докторантката се е справила отлично с работата си. Показала е познаване и разбиране на основните факти и теории, свързани с разработваната тема, добре ги систематизирала и обобщила. Така всъщност тя е постигнала основната изследователска цел на дисертационен труд, която „е извеждането на философията, заложена в института на президента през призмата на начина, по който реализира правомощията си и реагира в кризисни ситуации всеки от титулярите, завършили своя мандат като президент на Република България до момента.“ И още, според авторката „Целта на законодателят не е била да създаде откъсната, функционираща сама за себе си и самодостатъчна президентска институция, а чрез разписаните ѝ правомощия, система от права и задължения, да въведе още един инструмент, чрез който ще се гарантира функционирането на конституционно закрепения демократичен правов ред.“ Визирайки правомощията на президента, определени в чл. 98-105 на Конституцията на Република България, тя правилно заключава, че „при реализация на своите правомощия президентската институция не може и не е длъжна да бъде продължение на парламентарното мнозинство и/или опозиция. При създаването на институцията е предвидено президентът да е и коректив, затова от него не може, и не бива да се очаква нищо друго, освен в изпълнение на възложените му конституционни правомощия, да реализира предоставените му права, заедно с останалите визирани в Конституцията органи, но без да е над тях с неограничена от никого власт и неотговорни пред никого действия.“

4. Оформяне на Автореферата

Дисертационният труд на Ани Димитрова представлява, както посочих вече, своевременно, полезно и добросъвестно осъществено интердисциплинарно изследване, в което се пресичат подходите и методите на различни области и научни дисциплини с оглед изработването на политики за философското осмисляне на позицията на институцията Президент.

Авторефератът отразява изцяло и пълно съдържанието на дисертационния труд, като представя синтезирано основните идеи в него, както и постигнатите резултати. Приемам оформените от автора приноси на изследването, представени в автореферата.

5. Критични бележки и препоръки

Нямам сериозни критични бележки към дисертационния труд на Ани Димитрова. Отбелязвам само, че логиката на препоръката ми се крие в обстоятелството, че първа глава, точка първа: *Монархията като форма на управление и ролята на монарха. Конституционната монархия*, е доста разточителна – много място е отделено на монархиите. Разбира се, проблемът за дължината на текстовете е дискуссионен и това е предпочитание на самия автор. Но е известно, че прекалено дългите текстове трудно задържат вниманието на читателя, който ако се интересува много от, конкретно от тази проблематика, може да я намери в много други източници. Според мен тази глава би могла да спечели, ако бе по-стройна и кратка и основните тези са формулирани по-конкретно без ненужното словесно разточителство – това не допринася за пълнотата на без друго богатото и съдържателно изложение, както и не намалява научността на текста и по никакъв начин не влияе на високото равнище на дисертацията.

Докторантът не е разделил прецизно и професионално използваните източници на: книги, статии, документи, интернет източници и пр. Това не е формален признак, а е свидетелство за посчертано отношение към използваната в дисертацията литература.

6. Заключение

Рецензираната интересна и задълбочена научна разработка напълно отговаря на изискванията на Закона за развитието на академичния състав, на Правилника за приложение на ЗРАСРБ и правилниците за неговото прилагане, на Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и за заемане на академични длъжности в Българска академия на науките.

Имайки предвид актуалността на проблема, приносите в разработения дисертационен труд и комплексната ми позитивна оценка за Ани Димитрова, препоръчвам на членовете на уважаемото научно жури да ѝ дадат образователната и научна степен „доктор” по професионално направление 2.3. "Философия“

01. 05.2020 г.
гр. София

Рецензент:
(проф. д-р Мюмюн Тахиров)

